

DOKUMENTUM

AZ EURÓPAI ROMA JOGOK KÖZPONTJÁNAK AJÁNLÁSAI

Az Európai Roma Jogok Központja (European Roma Rights Center; a továbbiakban csak: ERRC) 1996 óta fennálló, független nemzetközi civil szervezet, amely az Európában élő cigányok (emberi jogi) helyzetének feltárását tűzte ki legfőbb céljává. Az ERRC felvállalja roma személyek jogi képviselését is emberi jogok megsértése esetén, a kialakulóban levő könyvtár pedig emberjogi dokumentációs központtá szeretné növeszteni. Az ERRC székhelyén, egy pesti bérház legfelső emeletén, ritkán hallani magyar szót: a különböző nemzetiségű munkatársak egymással többnyire angolul érintkeznek. Angol nyelven jelennek meg az ERRC kiadványai is. Negyedévente lát napvilágot a *Roma Rights* nevű folyóirat, már olvasható a központ tevékenységéről beszámoló *Biannual Report* első példánya (1996–1997). Az ERRC egyik legjelentősebb publikációs tevékenységének azonban minden bizonnyal a rendszertelenül megjelenő, a romák helyzetét nem ritkán igen kritikusan elemző, ún. országjelentések számítanak. Ezekből a kb. 60–100 oldalas, leginkább sajtóelemzésen és saját „terepmunkán” nyugvó kiadványokból eddig hét készült el (két nyelven: angolul, illetve mindig az érintett ország nyelvén). Pillanatnyilag a csehországi jelentés összeállításán dolgoznak, de tervezik egy Magyarországról szóló broszúra megjelentetését is.

Az EDUCATIO jelen számában az ezeknek az országjelentéseknek a végén található, az illetékes kormányokhoz intézett ajánlások magyar fordítását találhatja a kedves olvasó – még-hozzá teljes terjedelemben.

TOMASZ GÁBOR

Az ERRC különböző kormányokhoz intézett ajánlásai

Ausztria

Az ERRC az alábbi pontokat nélkülözhetetlennek tekinti annak a folyamatnak az elindításához, amely a romák számára az igazságosságot jelentheti Ausztriában. Az ERRC nyomatékosan szorgalmazza, hogy az osztrák kormány fogadja el az alábbi intézkedéseket:

1. Következézetesen tartsanak be minden emberi jogi egyezményt és megállapodást, amelyekhez Ausztria csatlakozott.

2. Az első pontban foglaltaknak megfelelően tartózkodjanak a romák önkényes kitoloncolásától, amint azt a Nemzetközi Egyezségokmány a Polgári és Politikai Jogokról 13. cikke, valamint az Európai Emberi Jogok Egyezménye 4. és 7. irányelve előírja.

3. Az első pontban foglaltaknak megfelelően, valamint a második ponttal szoros összefüggésben biztosítsák a romák magánéletre és családra vonatkozó jogait, amint azt a Nemzetközi Egyezségokmány a Polgári és Politikai Jogokról 17. és az Európai Emberi Jogok Egyezménye 5. cikke előírja.

4. Az első pontban foglaltaknak megfelelően és szoros összefüggésben a 2. és a 3. pontban írtakkal biztosítsák a romák állami védelmét jogaik megsértése ellen, ahogyan azt az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata 9. cikke, valamint a Nemzetközi Egyezségokmány a Polgári és Politikai Jogokról 2. és 9. cikke, ill. az Európai Emberi Jogok Egyezménye 5. cikke előírja.

5. Teljes értékű állampolgárságot a romák számára. Az olyan esetek, mint amilyen Cevrije Asanoskával történt, nyilvánvalóvá teszik egy másodosztályú állampolgárság létezését, amely nem biztosít teljes körű jogokat az Ausztriában élő romák számára.

6. Az Ausztriában született romák automatikusan kapják meg az állampolgárságot. Az ERRC úgy értelmezi az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata 15. és a Nemzetközi Egyezségokmány a Polgári és Politikai Jogokról 24. cikkét (3. szakasz), mint amelyek ennek a jognak az elismerésére szólítják fel a kormányokat. Az ENSZ is ezt az értelmezést támogatja, amint azt a hontalanság visszaszorításáról szóló Egyezményben (Convention on the Reduction of Statelessness) képviselt álláspontja igazolja.

7. Jelentősen szélesítsék a roma etnikai csoport státusát, hogy az osztrák romák nagyobb képvisellete valósulhasson meg. Az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlése is jóváhagyta ezt a nézetet az 1203-as Cigányok Európában c. Ajánlás (1993) 11. cikkének XIII. szakaszában, megállapítva, hogy „minden további kisebbségekre vonatkozó egyezmény rendelkezéseinek vonatkoznia kell az állandó tartózkodási hely nélküli (non-territorial) kisebbségekre is.”

8. Tekintsenek el „a közösségi igényeknek megfelelő szálláshely megléte” fogalmához hasonló kultúrspecifikus, ill. szubjektív kikötésektől, a tartózkodási, munkavállalási engedélyek és az állampolgárságra vonatkozó kérelmek elbírálásánál a Nemzetközi Egyezségokmány a Polgári és Politikai Jogokról 2. és 26., az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata 2. és 7., valamint a faji megkülönböztetés minden formájának felszámolásáról szóló ENSZ-egyezménnyel (UN Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination) összhangban.

9. Alakítsák ki a diszkriminációval kapcsolatos panaszok jogorvoslatát lehetővé tévő jogi mechanizmusokat az állampolgársággal rendelkező és nem rendelkező romák számára az Európai Emberi Jogok Egyezménye 13., az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata 8., a Nemzetközi Egyezségokmány a Polgári és Politikai Jogokról 26. cikkének, valamint a faji megkülönböztetés minden formájának felszámolásáról szóló ENSZ-egyezmény 6. cikkével összhangban.

10. Kapjon amnesztiát minden az új A Tartózkodásról, Külföldiekéről és Menedékgjogról Szóló Törvény következtében deportált vagy illegalitásba került roma, különös tekintettel azokra az esetekre, amikor az új intézkedések következtében roma személyek hontalanná váltak. Lásd: az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata 15. cikke, a Hontalanok Helyzetére Vonatkozó, valamint a hontalanok számának visszaszorításáról szóló (Convention on the Reduction of Statelessness) Egyezmények.

11. Biztosítsanak teljes körű hozzáférést gyors és jogszerű menekültügyi eljáráshoz, amint azt a Menekültek Helyzetére Vonatkozó Egyezmény és az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata 14. cikke előírja:

- Vízummentesség a menedékjogot kérőknek.
- A „biztonságos harmadik ország” elv elutasítása.

- A határőrségtől vonják vissza a menedékjog elbírálásának hatáskörét.
- Hozzanak létre független szervezetet a menedékjogra vonatkozó kérelmek elbírálására. Ennek az intézményes szervezetnek csak a menedékjogi kérelmek elbírálása legyen a hatásköre, s döntéshozatalkor csak a származási országban tapasztalható körülményeket vegyék figyelembe, s ne Ausztria kül- vagy belpolitikáját.

12. Biztosítsanak megfelelő eljárást a menedékjog elbírálása során az Európai Emberi Jogok Egyezménye 6. cikke és a Nemzetközi Egyezségokmány a Polgári és Politikai Jogokról 14. cikke alapján:

- Jogi segítség gyors elérhetősége és tényleges lehetőség a menekültekkel foglalkozó helyi civil szervezetekkel való kapcsolatfelvételre.
- Lehetőség biztosítása szakképzett tolmács igénybevételére.
- Elegendő idő biztosítása az eljárásra való felkészüléshez.
- Elutasítás csak írott formában történhet.
- Elutasítás esetén fellebbezési jog biztosítása.

13. Hagyjanak fel a „megbízhatóság” fogalmához hasonló szubjektív és diszkriminatív szempontok alkalmazásával a menedékjogra való jogosultság megítélésakor az ENSZ Menekültek Helyzetére Vonatkozó Egyezménye 3. cikkének megfelelően.

14. Térjenek vissza a politikai menedékjog olyan értelmezéséhez, amely által Ausztria elismeri a menedékkérők jogos félelmét a szülőhazájukban őket érhető üldöztetésektől. Ez az értelme az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata 14. cikkének, valamint a későbbi, a nemzetközi közösség által tett erőfeszítéseknek, amelyek a cikk hatékonyságának növelésére irányulnak. Az Ausztriában ma alkalmazott menedékjogi felfogás láthatóan arra törekszik, hogy minimalizálja annak az esélyét, hogy egy külföldi az országban maradjon. Ez teljes mértékben ellentmond azoknak a nemzetközi dokumentumoknak, amelyek a menekültügyet szabályozzák, különös tekintettel az ENSZ Menekültek Helyzetére Vonatkozó Egyezménye 1. cikkének 2. szakaszára, amely határozottan rögzíti, hogy minden személy jogosult lehet menekültstátusra.

A romákra való tekintettel az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlése azt az álláspontot képviseli 1203-as, a Cigányok Európában c. Ajánlásának 11-es cikkének XV. szakaszában (1993), hogy „el kell ismerni, hogy az a tény, hogy valaki pogrom áldozata, vagy hogy megalapozott a félelme, hogy pogrom áldozata lehet, amely ellen a hatóságok elutasítják, vagy alkalmatlanok arra, hogy hatékony védelmet nyújtsanak, létrehozhat egy jogosan megalapozott félelmet egy bizonyos társadalmi csoporthoz való tartozás miatt, amint ezt az 1951-es, a Menekültek Helyzetére Vonatkozó Egyezmény rögzíti.”

15. Biztosítsák a rendőrség, a szociális, menekültügyi és állampolgársággal foglalkozó hatóságok és hivatalok átláthatóságát, hozzanak létre felügyeleti testületeket roma tagokkal, amelyek függetlenek más kormányzati szervektől, azzal a céllal, hogy biztosítsák ezen közhivatalok pártatlan és igazságos működését.

16. Széles körben tegyék nyilvánossá az osztrák állampolgári, tartózkodási és munkaügyi törvényeket érintő változásokat, még jóval azok hatályba lépése előtt.

(In: *Divide and Deport: Roma & Sinti in Austria, 1996*)

Románia

Az ERRC az alábbi pontokat nélkülözhetetlennek tekinti annak a folyamatnak az elindításához, amely a romák számára az igazságosságot jelentheti Romániában. Az ERRC nyomatékosan szorgalmazza, hogy a román kormány fogadja el az alábbi intézkedéseket:

1. Zárják le a vizsgálatot záros határidőn belül az 1989–1994 közötti időszakban a romák elleni közösségi támadások felderítésére, állítsák bíróság elé azokat a személyeket, akik felelősek a romák és tulajdonuk elleni támadásokért.

2. Azokban az esetekben, ahol ez még nem történt meg, kezdjenek hivatalos nyomozást a romák elleni közösségi támadásokról az 1989–1994 közötti időszakban, valamint állítsák bíróság elé azokat a személyeket, akik felelősek a romák és tulajdonuk elleni támadásokért.

3. Biztosítsanak pénzügyi fedezetet az 1989–1994 közötti időszakban etnikai jellegű támadások során felgyújtott és lerombolt házak helyreállítására.

4. Foglaljanak határozottan állást a helyi hatóságok megkülönböztető politikájával szemben, s ezen belül kezdeményezzenek pozitív intézkedéseket a kormányzati döntésektől való önkényes eltérések ellen, a romák korábbi lakhelyükre való jogos visszatelepülésének megakadályozása ellen, és a visszatelepülés támogatásának és védelmének visszautasítása ellen.

5. Tisztázzák a rendőrségi razziák szándékait és módszereit, és biztosítsák a rendőrségi eljárások szigorú jogszerűségét a román törvényeknek megfelelően, vezessenek be intézkedéseket, hogy javítsák azok átláthatóságát és elszámoltathatóságát.

6. Alaposan vizsgálják felül a román törvénykezésnek a rendőri viselkedést szabályozó rendelkezéseit, kezdeményezzenek jogi reformokat azokban az esetekben, ahol a nemzeti törvények ellentmondanak azoknak a nemzetközi előírásoknak, amelyeket a fegyveres erők joggyakorlatáról szóló 1979-es ENSZ-törvény (Code of Conduct for Law Enforcement Officials) megállapodása és ratifikációjának Alapelvei (a Gazdasági és Szociális Tanács által 1989-ben elfogadott dokumentum), valamint az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlése 690-es számú határozata (Declaration on the Police, 1979) rögzít.

7. Vizsgálják ki pártatlanul mindazokat a rendőri visszaéléseket, amelyeket jelentésünk és más emberi jogi szervezetek beszámolóí említenek, kerüljenek bíróság elé mindazok, akik hatáskörük túllépésével megszegték a törvényt, s akik kötelességük teljesítése során megsértették roma személyek jogait.

8. Dolgozzanak ki olyan foglalkoztatási politikát, amely minél több roma alkalmazását teszi lehetővé a rendőrségen, annak a stratégiának a részeként, amely a roma közösségekben a rendőrség iránti tisztelet és bizalom kiépítését célozza meg.

9. Hozzanak létre – önállóan vagy civil szervezetekkel együttműködve – a rendfenntartó erők dolgozói számára jogi és emberi jogi kérdésekkel foglalkozó, a roma kisebbségi jogok védelmére hangsúlyt fektető képzési programokat.

10. Hozzanak létre – önállóan vagy civil szervezetekkel együttműködve – programokat, amelyek tájékoztatják a roma közösségek tagjait jogaikról.

11. Vezessenek be olyan intézkedéseket, amelyek lehetővé teszik a romák számára az igazságszolgáltatás elérhetőségét, pénzügyileg támogassák jogsegélyszolgálatok létrehozását, amelyek célja jogi szolgáltatások biztosítása hátrányos helyzetű csoportok (pl. romák) számára.

(In: *Sudden Rage at Dawn: Violence Against Roma in Romania, 1996*)

Szlovákia

Az ERRC az alábbi pontokat nélkülözhetetlennek tekinti annak a folyamatnak az elindításához, amely a romák számára az igazságszolgáltatást jelentheti Szlovákiában. Az ERRC nyomatékosan szorgalmazza, hogy a szlovák kormány fogadja el az alábbi intézkedéseket:

1. Záros határidőn belül fejezzék be a hivatalos vizsgálatokat minden faji indíttatású támadás ügyében, amelyet roma személyek ellen követtek el, állítsák bíróság elé azokat, akik felelősek a romák és tulajdonuk elleni támadásokért.

2. Tegyenek jelentős lépéseket annak biztosítására, hogy a faji indíttatású bűncselekményeket mint olyat határozzák meg és büntessék, mivel ezek a társadalomra egyre nagyobb veszélyt jelentenek.

3. Kezdeményezzenek programokat a faji indíttatású bűncselekmények megelőzésére a gyermekek és az előítéletesség csökkentésére a fiatalok körében.

4. Pártatlanul vizsgálják ki a rendőrségi visszaélésekre vonatkozó bejelentéseket, állítsák bíróság elé azokat, akik hatáskörüik túllépésével megszegték a törvényt, vagy akik munkájuk során megsértették roma személyek jogait.

5. Tisztázzák a rendőrségi akciók céljait és módszereit a romák által lakott területeken, és az átláthatóság és elszámoltathatóság növelése révén biztosítsák minden rendőri intézkedésnek a szlovák törvények szerinti szigorú jogszerűségét. Vizsgálják felül a rendőrségi gyakorlatot a következő dokumentumok alapelveinek fényében: A fegyveres erők joggyakorlatáról szóló ENSZ-törvény (1979) és annak a Gazdasági és Szociális Tanács által 1989-ben elfogadott Alapelvei, valamint az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlése 690-es számú határozata (1981).

6. Dolgozzanak ki olyan foglalkoztatási politikát, amely minél több roma alkalmazását teszi lehetővé a rendőrségen, annak a stratégiának a részeként, amely a roma közösségekben a rendőrség iránti tisztelet és bizalom kiépítését célozza meg.

7. Módosítsák a Bűnügyi Eljárási Törvény 36. cikkét annak érdekében, hogy minden gyanúsított, ha rászorul, a bűncselekmény jellegétől függetlenül ingyenes jogi védelmet kaphasson.

8. Hozzanak létre – önállóan vagy civil szervezetekkel együttműködve – a rendfenntartó erők dolgozói számára jogi és emberi jogi kérdésekkel foglalkozó, a roma kisebbségi jogok védelmére hangsúlyt fektető képzési programokat.

9. Hozzanak létre – önállóan vagy civil szervezetekkel együttműködve – programokat, amik tájékoztatják a roma közösségek tagjait jogaikról.

10. Vezessenek be intézkedéseket, amelyek lehetővé teszik a romák számára az igazságszolgáltatás elérhetőségét, pénzügyileg támogassák jogsegélyszolgálatok létrehozását, amelyek célja jogi szolgáltatások biztosítása hátrányos helyzetű csoportok (pl. romák) számára.

11. Mielőbb alkossanak jogszabályokat a kisebbségi nyelvhasználatra vonatkozóan, azokkal az elvekkel összhangban, amelyeket a Nemzeti Kisebbségek Védelméről Szóló Keretegyezmény rögzít.

12. Alaposan vizsgálják felül a szlovák tartózkodási engedélyeket szabályozó törvényeket, valamint azokat a jogszabályokat, amelyeknek célja vagy hatása a romák szabad helyváltoztatásának korlátozása.

13. Nyíltan foglaljanak állást a helyi önkormányzatok megkülönböztető politikája ellen, az önkényes adminisztratív döntések ellen, amelyek célja, hogy csorbítsák a romák jogait, vagy amelyek jogaik érvényesítésében akadályozzák őket.

14. Vizsgálják ki a lakáshoz jutással kapcsolatban előforduló diszkriminációkat. Állítsanak fel felügyelőbizottságokat roma tagokkal azok számára, akik az ilyen jellegű hátrányos megkülönböztetés ellen keresnek jóvátételt.

15. Kezdeményezzenek programokat, amelyek bevonják a romákat a lakáshoz jutással kapcsolatos döntésekbe és politikába, és amelyek fő célja a romák *de facto* elkülönülésének felszámolása.

16. Nyilvánosan ismerjék el, hogy a rasszizmus problémának számít a szlovák társadalomban, és kezdjenek programokat a faji feszültségek megszüntetésére és az etnikumok egymás kölcsönös megértésének növelésére.

(In: *Time of the Skinheads: Denial and Exclusion of Roma in Slovakia, 1997*)

Ukrajna (Kárpátokon túli terület)

Az ERRC elfogadásra ajánlja az alábbiakat:

1. Folytassanak teljes körű és pártatlan nyomozást a rendőri brutalitással kapcsolatos állítások, valamint a helyi ügyészség elfogultságának, megkülönböztető politikájának illetve korruptségének kivizsgálására. A felelősöket bíróság elé kell állítani.

2. A rendőrség hagyjon fel az olyan diszkriminatív gyakorlatok alkalmazásával, mint például a romák ellen irányuló „megelőző” intézkedések, a toladó és önkényes információszerezés a romákról, valamint a romák csoportos letartóztatása – bűnügyi tevékenységre utaló alapos gyanú nélkül.

3. A rendőrségi nyomozati gyakorlatot alaposan felül kell vizsgálni. Ukrajna Kárpátokon túli területeinek rendőrségi törvényeit és gyakorlatát összhangba kell hozni a nemzetközi normákkal, amelyeket az ENSZ (UN Code for Law Enforcement Officials, 1979) és az Európa Tanács (690-es határozat: Declaration on the Police and the Basic Principles on the Use of Force and Firearms by Law Enforcement Officials, 1979) dokumentumai tartalmaznak.

4. Bíróság elé kell állítani azokat, akik felelősek a romák ellen elkövetett közösségi erőszak és megtorlás bűntettében.

5. Vizsgálják meg a jogi eljárások minőségét, és dolgozzanak ki jelentős reformokat, amelyek biztosítják a nemzetközi jognak megfelelő eljárást és a jogszerű tárgyalást a roma alperesek és vádlottak számára, valamint, hogy a roma és más áldozatok, akiket sérelem ért, igazságos jogorvoslathoz juthassanak Ukrajna Kárpátokon túli területein. Különös figyelemmel kell kezelni a módot, ahogy a szegénysorú vádlottak számára jogi segítséget biztosítanak, a jogi rendszer egészére romboló hatással lévő korrupciót, valamint azt, hogy minden vádlott számára biztosítani kell a jogot a következőkhöz:

- Lehetőség biztosítása tolmács igénybevételeire a tárgyaláson.
- Elegendő idő és megfelelő eszközök biztosítása a védelemre való felkészüléshez.
- A terhelő tanúk vádlott általi megismerése, valamint a vádlott mellett tanúskodóknak a vád tanúival azonos odafigyeléssel és feltételek melletti kihallgatása.

6. Segítsék elő, hogy a köztisztviselők elleni büntetőeljárások átláthatóak és jogszerűek legyenek.

7. Körültekintően vizsgálják felül a földreform folyamatát. Vezessenek be intézkedéseket annak biztosítására, hogy a kisebbségi csoportokat (pl. a romákat) nem éri hátrányos megkülönböztetés a földosztás során. Diszkriminációk esetén az ukrán kormánynak határozottan fel kell lépni.

8. Roma szervezetekkel, roma vezetőkkel együttműködésben dolgozzanak ki egy oktatási stratégiát, amely biztosítja a roma gyerekek számára a biztonságos és integrált beiskolázást.

(In: *The Misery of Law: The Rights of Roma in the Transcarpathian Region of Ukraine, 1997*)

Albánia

Az ERRC szorgalmazza, hogy az albán kormány teljes egészében fogadja el az alábbiakat:

1. Vizsgálják ki a rendőrségi korrupcióval kapcsolatos bejelentéseket, különös tekintettel azokra az esetekre, ahol romákat pénzfizetésre, valamint tulajdonuk jogtalan elkobzására kényszerítettek. Kerüljenek bíróság elé azok, akik ezekért a visszaélésekért felelősek.

2. Indítsanak vizsgálatot a rendőri brutalitás ügyében, többek között az ERRC jelentésben is megtalálható verési, jogtalan fogvatartási, és rendőrök által elkövetett emberölési esetekkel kapcsolatban. A felelősöket bíróság elé kell állítani.

3. Tegyenek határozott lépéseket a rendőrség, a nyomozati és vádemelési eljárás megreformálására, különös tekintettel az eljárásokat szabályozó törvények és az Albániában jelenleg élő gyakorlat közötti eltérésekre.

4. Kezdeményezzenek programokat roma vezetők együttműködésével, amik a romák számára jobb hozzáférést biztosítanak a rendfenntartó erőkhöz és a bíróságokhoz. Kezdeményezzenek roma közösségeken belüli saját rendfenntartási programot.

5. Vizsgálják ki a romák lakóhelyeikről és településeikről való jogtalan elűzésének eseteit, és a bűnösöket állítsák bíróság elé.

6. Biztosítsanak megfelelő lakhelyet azon romák számára, akik a jóvátétel vagy a privatizáció eredményeként veszítették el otthonukat.

7. Vizsgálják ki a Levanban történt erőszakos konfliktust, különös tekintettel a nem roma közösség által elkövetett zaklatásokra és a helyi rendőrség előítéletességére. Állítsák bíróság elé a gyilkosságok és a provokáció felelőseit.

8. Állítsák bíróság elé Fatmir Haxhiu gyilkosait.

9. Tegyenek jelentős lépéseket a szociális juttatások elosztásának, az iskolai adminisztráció, valamint az albán erőszakos szervezetek testületeinek felülvizsgálatára és felügyeletére. Vizsgálják ki a helyi hatóságok, iskolák és a hadsereg diszkriminációs megnyilvánulásairól szóló állításokat.

10. Roma és emberi jogi civil szervezetek bevonásával tegyenek határozott lépéseket antirasszista tantervek és programok bevezetésére az iskolákban és a médiában.

(In: *No Record of the Case: Roma in Albania, 1997*)

Bulgária

Az ERRC nyomatékosan sürgeti a bolgár kormányt az alábbi intézkedések bevezetésére:

1. Tegyenek lépéseket a büntetés-végrehajtási intézményekben tapasztalható visszaélések és kínzások azonnali kivizsgálására. Különös figyelmet kell fordítani azokra az esetekre, ahol ezeknek faji, etnikai jellegét bizonyítékok támasztják alá. A felelősöket bíróság elé kell állítani.

2. Biztosítsanak ügyvédet az előzetes nyomozás során – a letartóztatás pillanatától kezdve – minden őrizetbe vett személy számára. Azoknak a letartóztatottaknak, akiknek nincs lehetőségük a jogi segítség megfizetésére, az állam által kell ingyenes ügyvédet biztosítani, ahogyan ezt az Emberi Jogok Európai Egyezménye 6 (3) (c) cikke előírja.

3. Biztosítani kell szakképzett orvos által elvégzett vizsgálatot minden őrizetes számára a letartóztatás pillanatától kezdve. Írásbeli orvosi jelentést kell a letartóztatott és ügyvédje vagy családtagja számára készíteni.

4. Intézkedéseket kell tenni a faji megkülönböztetés megszüntetéséről szóló ENSZ-egyezmény 6. cikkének bevezetésére, biztosítani kell a hatékony védelemre és jogorvoslatra való jogot faji jellegű sérelmek esetén.

5. Módosítani kell a jogszabályokat a hatékony jóvátétel irányába, mely magába foglalja a kártérítést és a felelős hivatalnokok vád alá helyezését a vizsgálati fogság időtartamát érintő visszaélések esetén.

6. Hozzanak létre egy hatékonyabb rendszert a büntetés-végrehajtási intézmények hatósági ellenőrzésére. Biztosítsák, hogy az ügyészek a Bírósági Törvény 119 (6) cikkének megfelelően teljesítsék kötelességüket, azaz rendszeresen látogassák a büntetés-végrehajtási intézményeket, vizsgálják ki a törvényszegésre vonatkozó bejelentéseket, valamint tegyenek megfelelő lépéseket ezek helyreállítására. Továbbá álljon fel egy hatósági joggal felruházott civil felügyelőbizottság, amely megkapja és kivizsgálja a kínzásokról, visszaélésekről szóló bejelentéseket, és

rendszeresen látogatja a büntetés-végrehajtási intézeteket. Ebben a testületben a romáknak is megfelelő képviseletet kell kapniuk.

7. Hozzanak létre egy független testületet (pl. parlamenti bizottság vagy ombudsman), amely arra hivatott, hogy ellenőrizze a rendőrséget, a nyomozati és büntetés-végrehajtási gyakorlatot a burkolt és nyílt faji megkülönböztetés szempontjából, valamint, hogy biztosítsa bármilyen, a rendőri erők, a Nemzeti Nyomozóhivatal vagy a büntetés-végrehajtási intézmények tagjai által elkövetett diszkriminációval szembeni szigorú fellépést – az ilyen jellegű visszaélések súlyosságának hangsúlyozásával.

8. Azonnali és konkrét lépésekre van szükség a börtönök túlszűfoaltságának enyhítésére. Biztosítsák, hogy a roma rabok ebben a tekintetben ne részesüljenek megkülönböztetett bánásmódban etnikai hovatartozásuk miatt.

9. Szüntessék meg azt a gyakorlatot, hogy az általános napirend szerint az elítélteket napközben a celláikban zárva tartják.

10. Biztosítsanak elégséges forrásokat arra, hogy olyan életkörülményeket teremtsenek és tartsanak fenn a börtönökben, amelyek megfelelnek a nemzetközileg elfogadott minimális előírásoknak.

11. Biztosítsanak munkát és szakképzést az elítéltek számára.

12. Töröljék el azt a rendelkezést, amely előírja, hogy a raboknak fizetniük kell a tolmácsolásért, ha látogatásukkor nem bolgár nyelven kívánnak társalogni.

(In: *Profession: Prisoner: Roma in Detention in Bulgaria, 1997*)

Macedónia

Az ERRC szorgalmazza, hogy a Macedón Köztársaság kormánya tegyen intézkedéseket az alábbiak bevezetésére.

1. Minden további késlekedés nélkül írják alá és ratifikálják a *United Nations Convention on the Reduction of Statelessness*, és ratifikálják a *European Convention on Nationality* egyezményeket.

2. Módosítsák a macedón állampolgárságot szabályozó törvényeket, ismerjék el a romák Macedóniához (mint a volt Jugoszlávia utódállamához) való legitim kötődését, s ezáltal a törvénykezés kerüljön összhangba a nemzetközi normákkal. Minden személy számára, aki regisztrált lakosa volt a területnek a Macedón Köztársaság kikiáltásának napján, biztosítani kell a macedón állampolgárságot.

3. Kezdeményezzenek intézkedéseket, hogy minden Macedóniában élő, állampolgárság nélküli roma segítséget kapjon az állampolgárság megszerzéséhez és/vagy regisztrációjához. Csökkentsék az állampolgárság megszerzésének adminisztrációs nehézségeit, valamint biztosítsák az átláthatóságot az Állampolgári Törvény alkalmazásában az alábbiak által:

- Minden állampolgársági kérvény regisztrálása segítségnyújtás az egyéneknek abban, hogy mik a követelményei az állampolgárság megszerzésének.
- Minden elutasító döntés írásos részletes indokolása.
- Az Állampolgársági Törvény értelmezési elveinek kidolgozása és közzététele.

4. Készüljön pontos statisztikai kimutatás a Macedón Köztársaságban élő, vagy azzal legitim kapcsolatban lévő, jelenleg állampolgársággal nem rendelkező személyek számáról és hontalanságuk okairól.

5. Nevezzenek ki egy illetékest minden területi hatóságnál a Köztársaság területén, aki az állampolgársági kérvényekkel foglalkozik, és információkkal szolgál a roma közösségek számára. Tegyék közzé a médiában ezen személyek nevét, telefonszámát és feladatkörét.

6. Indítsanak vizsgálatot és szolgáltatassanak igazságot azokkal szemben, akik felelősek Rekibe Mehmed haláláért.

7. Tegyenek konkrét lépéseket a rendőri brutalitás csökkentésére Macedóniában, ezen belül indítsanak képzést rendőrök számára, valamint indítsanak bünygyi eljárást azok ellen, akik megszegték a rendőrségi eljárás nemzetközi normáit.

8. Tegyük lehetővé a rendőri brutalitással kapcsolatos nyomozásokat azáltal, hogy a sértett romák számára igazságos és megbízható csatornákat biztosítanak a visszaélések bejelentéséhez. Ezeket széles körben publikálják.

9. Vizsgálják ki a rendőrség be nem avatkozását nehezményező állításokat.

10. Módosítsák a Büntetőtörvénykönyvet, és alkossanak jogszabályokat rasszizmus által motivált erőszakos bűncselekmények ellen.

11. A nemzetközi adatvédelmi szabályozás figyelembevételével készüljenek statisztikák, amik mutatókat biztosítanak a bünygyi igazságszolgáltatási rendszerben található faji megkülönböztetés értékeléséhez és számszerűsítéséhez, amik adatokat tartalmaznak az áldozatok, valamint a bármilyen jellegű bűncselekmény elkövetése miatt letartóztatottak, gyanúsítottak, vádlottak és elítéltek faji/etnikai hovatartozásáról, készüljenek statisztikák az etnikai, faji jellegű bűncselekményekről, vagy az ezekkel kapcsolatban megvádolt és elítélt személyekről.

12. Vizsgálják ki a bünygyi igazságszolgáltatás faji előítéletességéről szóló állításokat.

13. Szervezzenek képzést bírók számára egyenjogúságból és nemzetközi jogból.

14. Biztosítsanak szállást, vagy nyújtsanak segítséget az 1992-es štípi gettótűz áldozatainak elhelyezésében.

15. Nyújtsanak segítséget ez idáig hivatalosan nem regisztrált roma települések és telepek számára.

16. Járjanak közbe a helyi hatóságoknál a roma közösségek számára történő megfelelő úthálózat, elektromos hálózat, csatornarendszer, ivóvízhálózat kiépítése és a hulladékszállítás biztosítása érdekében.

17. Tegyenek lépéseket azon romák megfelelő alternatív elhelyezésére, akik a piacgazdaságra való áttérés jelenlegi átmeneti szakaszában a privatizáció miatt elvesztették lakhelyüket.

18. A roma családok számára biztosítsanak széleskörű anyagi segítséget tankönyvek és taneszközök beszerzésére.

19. Azonnal keressenek megoldást azokra a súlyos nyelvi problémákra, amelyek akadályt jelentenek a roma gyerekek számára, hogy integrálódjanak a macedón oktatási rendszerbe. Különítsenek el forrásokat a megfelelő nyelvi képzésre és indítsanak tanfolyamokat felnőttek számára is.

20. Vizsgálják ki és büntessék meg a roma gyermekeket bántalmazó tanárokat és más iskolai dolgozókat.

21. Indítsanak hatékony és határozott cselekvési programot a romák közép- és felsőfokú képzésben való részvételének támogatására.

22. Biztosítsanak minden roma közösség számára jogi szolgáltatásokat annak ellensúlyozására, hogy meglehetősen ki vannak zárva a macedón társadalomból és jogrendszerből.

23. Kezdenek határozott intézkedéseket a romáknak és más kisebbségeknek a közszolgáltatásban történő foglalkoztatása érdekében, beleértve a rendőrséget, a helyi önkormányzatokat és a bíróságokat.

(In: A Pleasant Fiction: The Human Rights Situation of Roma in Macedonia, 1998)

(Fordította: Degovics Csilla)